

Kultura i zdravlje Vrijeme je za djelovanje

SAŽETAK

OTVORENA

METODA KOORDINACIJE

Rukopis dovršen u srpnju 2025.

Ovaj dokument nije službeno stajalište Europske komisije.

Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2026.

© Europska unija, 2026.

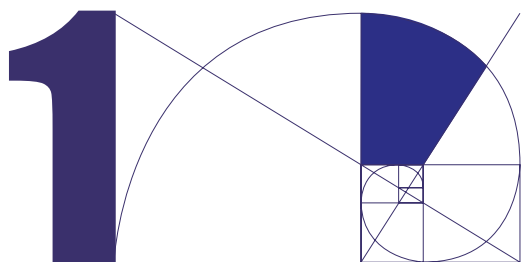
Politika Komisije o ponovnoj uporabi provodi se Odlukom Komisije 2011/833/EU od 12. prosinca 2011. o ponovnoj uporabi dokumenata Komisije (SL L 330, 14.12.2011., str. 39., ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2011/833/oj>).

Osim ako je navedeno drukčije, ponovna uporaba ovog dokumenta dopuštena je u skladu s licencijom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znači da je ponovna uporaba dopuštena uz navođenje relevantnih podataka i svih izmjena.

Za svaku uporabu ili umnožavanje elemenata koji nisu u vlasništvu Europske unije možda će biti potrebno zatražiti dopuštenje izravno od odgovarajućih nositelja prava. Europska unija ne posjeduje autorsko pravo koje se odnosi na sljedeće elemente:

naslovnica, fotografija, *izvor*: © DEGASTEN/ Mime theatre group Bambie/ Theater LeBelle Cordaan, stranica 12., fotografija, *izvor*: © CIMArt, CUF Porto Institute, 2020; okvir, *izvor*: © andras_csontos/stock.adobe.com; krajolik, *izvor*: © Noemí Ávila.

Print	ISBN 978-92-68-25094-5	doi:10.2766/8086079	NC-01-25-036-HR-C
PDF	ISBN 978-92-68-25093-8	doi:10.2766/1686595	NC-01-25-036-HR-N

SAŽETAK

Ljudi su tijekom povijesti intuitivno shvaćali da je sudjelovanje u kulturi i umjetnosti korisno za njihovo zdravlje i dobrobit. Danas sve više dokaza otkriva usku povezanost zdravlja i kulture te potvrđuje da sudjelovanje u kulturi ima pozitivan učinak na zdravlje.

„Kultura i zdravlje” postali su prepoznatljivo međusektorsko područje rada i snažan saveznik u svladavanju složenih suvremenih izazova¹.

Zadnjih je desetljeća istraživanjima i interdisciplinarnom suradnjom utvrđeno da umjetnički i kulturni angažman može utjecati na promicanje dobrog zdravlja, sprječavanje lošeg zdravlja i postupanje s bolestima te njihovo liječenje. Isto tako, omogućavanje kulturnog angažmana svima, bez obzira na zdravstveno stanje, jača kulturnu otpornost². Ova dinamična veza otvara nove putove za inovativna, pravedna i održiva rješenja za suvremene globalne probleme na sjecištu kulture i zdravlja.

Ovo izvješće skupine stručnjaka Otvorene metode koordinacije (OMK) u području kulture i zdravlja ističe transformativni potencijal zajedničkih strategija za kulturu, zdravlje i dobrobit u cijeloj Europskoj uniji, a temelji se na nekoliko politika i prioriteta EU-a. Skupina stručnjaka OMK-a uspostavljena je u okviru Plana rada EU-a za kulturu za razdoblje 2023. – 2026.³. Njezin je rad odgovor na goruće i često međusobno povezane probleme, koji uključuju i krize u području mentalnog zdravlja, starenje stanovništva i društvenu rascjepkanost⁴.

Tema povezivanja kulture i zdravlja u skladu je i s glavnim prioritetima Europske komisije za razdoblje 2024. – 2029.⁵ – „Slobodna i demokratska Europa”, „Snažna i sigurna Europa” i „Prosperitetna i konkurentna Europa” – jer kulturni angažman potiče inovacije i otpornost te poboljšava mentalno zdravlje pojedinaca, zajednica i društva. Prioriteti EU-a povezani s demokracijom i sigurnošću ne mogu se postići bez tjelesno i mentalno zdravih pojedinaca i zajednica koje su povezanije i otpornije te manje podložne dezinformacijama i propagandi.

¹ Fancourt and Finn, *What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-Being?*; Warran, Burton, and Fancourt, 'What Are the Active Ingredients of 'Arts in Health' Activities?'; Zbranca, R. et al., 'CultureForHealth Report: Culture's Contribution to Health and Well-Being. A Report on Evidence and Policy Recommendations for Europe.'; Fancourt et al., 'The Impact of Arts and Cultural Engagement on Population Health: Findings from Major Cohort Studies in the UK and USA 2017 – 2022'.

² Fancourt and Finn, *What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-Being?*; Tubadji, 'Culture and Mental Health Resilience in Times of COVID-19'; Panter-Brick, 'Health, Risk, and Resilience'.

³ Council of the European Union, 'Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023-2026'.

⁴ COM, 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Comprehensive Approach to Mental Health'; European Commission, 'On a Comprehensive Approach to Mental Health'; '2024 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2022-2070) – European Commission'; Mario G. H. Damen, 'EU Policy Foresight'.

⁵ Prioriteti Europske unije za razdoblje 2024. – 2029.

S druge strane, za konkurentnu Europu potrebni su stvaralačko mišljenje i inovativnost koje potiče dinamičan, uključiv i pristupačan kulturni sektor.

Povezanost ova dva područja prepoznala je i europska javnost.

Istraživanje Eurobarometra iz 2025. godine o sudjelovanju u kulturi otkrilo je da 87 % Europljana i 89 % mladih smatra da sudjelovanje u kulturi poboljšava emocionalnu i tjelesnu dobrobit.

Razumijevanje povezanosti kulture i zdravlja sve je očitije i na globalnoj razini, a Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) u svojoj rezoluciji poziva svoje zemlje članice da jačaju suradnju kulturnog i zdravstvenog sektora radi promicanja socijalne uključenosti i kohezije⁶.

U tom kontekstu povezivanje kulture i zdravlja može imati važnu ulogu u predstojećem Kulturnom kompasu za Europu. Tim se novim strateškim okvirom

EU-a za kulturnu politiku nastoji kulturu postaviti kao pokretačku snagu dobrobiti i zdravlja, uz njezinu ulogu u demokraciji, socijalnoj koheziji i konkurentnosti⁷. Stoga je iznimno važno da budući plan rada EU-a za kulturu obuhvaća konkretne mjere kojima će se povezati kultura i zdravlje.

U ovom se izvješću skupine stručnjaka OMK-a opsežno analizira sveobuhvatna povezanost kulture i zdravlja. Sudjelovanje u kulturi i zdravlje prepoznaju se ne samo kao ljudsko pravo⁸ nego i kao odrednice dobrobiti pojedinca i društva⁹. Zajednička domena kulture i zdravlja temelji se na načelu ravnopravnog partnerstva sektorâ kulture i zdravlja te na biopsihosocijalnom medicinskom modelu¹⁰. Kulturne i umjetničke aktivnosti mogu stvoriti vrijedne sinergije i obuhvaćaju umjetnički angažman na razini zajednice, intervencije u području javnog zdravstva, kao i aktivnosti unutar zdravstvenog sustava.

Fokus na dobroj praksi ...

Ovo se izvješće temelji na brojnim uspješnim primjerima iz prakse i stvarnom iskustvu. Stručna skupina prikupila je primjere iz svih država članica EU-a i Ukrajine, kao i iz transnacionalnih europskih inicijativa, te utvrdila obrasce koji se ponavljaju u različitim nacionalnim kontekstima. U ovom izvješću primjeri iz prakse, koji pružaju praktičan uvid, predstavljeni su po tematskim skupinama. Primjeri nisu iscrpni, ali pokazuju da se doprinos kulture i umjetnosti sve više prepoznaje kao ključan za zdravlje i dobrobit. Dodatni primjeri navedeni su u prilogu.

Studije slučaja u ovom izvješću opisuju način:

- informiranja o transformativnom potencijalu povezivanja kulture i zdravlja;
- poticanja suradnje između sektora kulture, zdravstva i socijalne skrbi u zajednici i u sustavima zdravstvene i socijalne skrbi;
- unaprjeđenja prakse koja se temelji na dokazima kako bi se poboljšale politike i provedba;

- podupiranja integracije kulture u sustave zdravstvene zaštite;
- iskorištavanja šireg društvenog potencijala kulture koji nadilazi njezinu umjetničku i intelektualnu vrijednost;
- izgradnje kapaciteta kreativnih i kulturnih djelatnika za rad u području kulture i zdravlja;
- promicanja uključenosti omogućavanjem jednakog pristupa kulturnim aktivnostima svim ljudima, bez obzira na njihov zdravstveni i socioekonomski status.

Praksu kojom se povezuju kultura i zdravlje trenutno uglavnom promiču privatni akteri, lokalne i nevladine organizacije – kreativni djelatnici, umjetnička udruženja, kulturni djelatnici, zdravstveni djelatnici – te kulturne institucije. Temelj za međusektorsku suradnju je suradnja s tim dionicima.

⁶ WHO Resolution WHA78.9: *Fostering Social Connection for Global Health: The Essential Role of Social Connection in Combating Loneliness, Social Isolation and Inequities in Health*.

⁷ Georgescu, 'A New Culture Compass for Europe'.

⁸ United Nations General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*.

⁹ Kemp and Fisher, 'Wellbeing, Whole Health and Societal Transformation'; Golden et al., 'Arts and Culture'; Livingston, Jackson-Nevels, and Reddy, 'Social, Cultural, and Economic Determinants of Well-Being'.

¹⁰ Engel, 'The Clinical Application of the Biopsychosocial Model'; Wade and Halligan, 'The Biopsychosocial Model of Illness'.

... koja se temelji na dokazima

Inicijative kojima se povezuju kultura i zdravlje temelje se na razumijevanju da kulturni angažman predstavlja pozitivno zdravstveno ponašanje¹¹ – slično kao i bavljenje zdravstveno usmjerenom tjelesnom aktivnošću (ZUTA), zdrava prehrana ili boravak u prirodi.

Kulturne aktivnosti mogu biti „aktivne“ (npr. pjevanje, plesanje, slikanje, izrađivanje skulptura) ili „receptivne“ (npr. slušanje glazbe, posjet muzeju, gledanje kazališne predstave), a inicijative obuhvaćaju različite oblike umjetnosti, kao što su vizualna umjetnost, glazba, ples, kazalište, kulturna baština, audiovizualna i digitalna umjetnost, koje se mogu prakticirati tijekom cijelog života¹².

Povezivanje kulture i zdravlja odvija se unutar zdravstvenog sustava i u zajednici te uključuje različite skupine, među ostalim pacijente, obitelji, zdravstvene djelatnike i javnost. Terapije koje se temelje na umjetnosti dio su okruženja na sjecištu kulture i zdravlja. Međutim, ovo se izvješće temelji na širem uvažavanju višestrukih načina na koje kulturni angažman može utjecati na zdravlje i dobiti zahvaljujući samoj prirodi kulture.

To se uvažavanje temelji na istraživanjima u području neuroznanosti, psihologije i javnog zdravstva u posljednjih 40 godina¹³.

Dokazi koji se mogu pronaći u akademskoj i znanstvenoj literaturi, radu Svjetske zdravstvene organizacije¹⁴, pripremnom djelovanju EU-a u okviru projekta CultureForHealth¹⁵, programu Obzor 2020. te radu i projektima u području politike programa Obzor Europa¹⁶ potvrđuju učinkovitost kulture i umjetnosti u:

- promicanju mentalnog i tjelesnog zdravlja i dobiti;
- sprječavanju bolesti ili razvoja sekundarnih bolesti;
- doprinosu postupanju s bolestima i njihovu liječenju;
- unaprjeđenju socijalne uključenosti, kohezije i dobiti.

Štoviše, nedavno izvješće poduzeća Frontier Economics kvantificiralo je ekonomsku korist kulturnog angažmana u Ujedinjenoj Kraljevini – od dobiti za pojedinca do društvenih koristi. Godišnja korist procjenjuje se na 900 funti po osobi i 8 milijardi funti za društvo¹⁷.

Ovo se izvješće temelji na biopsihosocijalnom modelu zdravlja¹⁸ koji objedinjuje biološke, psihološke i društvene čimbenike i ističe značaj kulture za poticanje sveobuhvatne dobiti. U tom se okviru može vidjeti da kulturni angažman ne donosi samo zdravstvene ishode za pojedince, nego i jača socijalnu koheziju, smanjuje stigmatiziranje i poboljšava otpornost zajednice.

¹¹ Sonke et al., 'Defining "Arts Participation" for Public Health Research'; Sonke et al., 'Relationships between Arts Participation, Social Cohesion, and Wellbeing'; Rodriguez et al., 'Arts Engagement as a Health Behavior'.

¹² Fancourt and Finn, *What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-Being?*; Davies and Clift, 'Arts and Health Glossary – A Summary of Definitions for Use in Research, Policy and Practice'; Warran, Burton, and Fancourt, 'What Are the Active Ingredients of "Arts in Health" Activities?'; Sonke et al., 'Defining "Arts Participation" for Public Health Research'.

¹³ Magsamen and Ross, *Your Brain on Art*; Chatterjee and Vartanian, 'Neuroaesthetics'; Warran, Burton, and Fancourt, 'What Are the Active Ingredients of "Arts in Health" Activities?'; Fancourt and Finn, *What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-Being?*; Golden et al., 'Arts and Culture'; Rodriguez et al., 'Arts Engagement as a Health Behavior'.

¹⁴ Fancourt and Finn, *What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-Being?*; WHO, 'Intersectoral Action between the Arts, Health and Well-Being'; WHO, 'Arts and Health'; WHO, 'WHO Expert Meeting on Prevention and Control of Noncommunicable Diseases'.

¹⁵ Zbranca, R. et al., 'CultureForHealth Report: Culture's Contribution to Health and Well-Being. A Report on Evidence and Policy Recommendations for Europe'.

¹⁶ European Commission, 'Horizon Europe – European Commission'.

¹⁷ Frontier Economics, 'Culture and Heritage Capital'.

¹⁸ Engel, 'The Clinical Application of the Biopsychosocial Model'.

Unatoč nedavnom napretku, primjena politika razlikuje se među državama članicama EU-a, a samo ih je nekoliko donijelo nacionalne strategije. Model politike koji je dobio na važnosti posljednjih godina društveno je propisivanje (koje se temelji na kulturi), a riječ je o mehanizmu kojim se

povezuju sustavi zdravstvene i socijalne skrbi s resursima u zajednici (eng. *social prescribing*). Međutim, i ovdje je financiranje često privremeno i temelji se na pojedinačnim projektima, zbog čega je prilagodljivost ograničena.

Najvažniji nalazi i dokazi

1. Transformativna uloga povezivanja kulture i zdravlja temelji se na dokazima.

Pouzdan skup istraživanja pokazuje da kulturni angažman može unaprijediti zdravstvene ishode tijekom cijelog života, među ostalim za:

- **Mentalno zdravlje i dobrobit:** smanjuje simptome depresije, tjeskobe, usamljenosti i poboljšava raspoloženje.
- **Tjelesno zdravlje:** pomaže u postupanju s određenim kroničnim, neurološkim i kognitivnim bolestima (npr. Parkinsonovom bolešću, demencijom, moždanim udarom, multiplom sklerozom) i promiče zdravo i aktivno starenje.
- **Socijalna kohezija:** jača veze u zajednici i smanjuje stigmatiziranje ranjivih skupina.

Ekonomski učinak: postoje novi dokazi da intervencije koje se temelje na kulturi mogu dati dobar povrat ulaganja i time smanjiti troškove zdravstvene skrbi, a postoji i mogućnost smanjenja upotrebe lijekova i hospitalizacije.

Inovacije koje pokreću dionici: inicijative kojima se povezuju kultura i zdravlje uglavnom pokreću privatni akteri, lokalne organizacije, nevladine organizacije (npr. umjetnici, kulturni djelatnici, medicinska udruženja) i kulturne institucije. Njihovo znanje i iskustvo te povjerenje zajednice iznimno su važni za oblikovanje učinkovitih intervencija.

2. Povezanost kulture i zdravlja može pomoći u rješavanju aktualnih međusektorskih problema.

- **Zdravstveni sektor:** odgovor na sve više kriza povezanih s mentalnim zdravljem, nedostatak radne snage, nedovoljna ulaganja u prevenciju bolesti i rascjepkane modele financiranja.
- **Kulturni sektor:** ublažavanje nesigurnih radnih uvjeta za kreativne i kulturne djelatnike i nedovoljnog financiranja.

• Nedostaci politika:

- Nedovoljna potpora međusektorskoj suradnji u praksi i njezino neadekvatno vođenje predstavlja rizik za koji nijedan sektor ne preuzima odgovornost.
- Rascjepkane upravljačke strukture: administrativna nepovezanost u sektorima kulture i zdravstva onemogućuje prilagodljiva rješenja.

3. Mogućnosti za povezivanje kulture i zdravlja.

Naše izvješće predstavlja matricu od 21 mogućnosti razvrstane prema utjecaju na zdravlje, kulturu te prema globalnom utjecaju, uključujući:

- **Zdravlje:** personalizirana skrb, smanjena ovisnost o lijekovima i povećana zdravstvena pismenost.
- **Kultura:** nova umjetnička praksa, otvaranje radnih mjesta i prepoznavanje uloge kreativnih djelatnika u društvu koja nadilazi njihove veze s intelektualnim i kulturnim proizvodima.
- **Društvo:** borba protiv usamljenosti, poticanje uključivanja i socijalne kohezije te jačanje demokracije.
- **Gospodarstvo:** smanjenje troškova promicanjem i prevencijom te povećanom produktivnošću.

Strateški temelji za provedbu

U cijelom EU-u sve se više prepoznaje povezanost kulture i zdravlja. Među primjerima su potpora strateškim projektima kao što su pripremno djelovanje EU-a u okviru projekta CultureForHealth i platforma Kultura i zdravlje¹⁹, koji se financiraju iz programa Kreativna Europa i kojima se nastoji unaprijediti to područje rada. Većina država članica već ima cijeli niz inicijativa kojima se povezuju kultura i zdravlje, ali one se i dalje uglavnom provode na razini pojedinačnih projekata. Zbog toga potencijal kulture i umjetnosti da značajno doprinesu zdravstvenom sustavu nije potpuno iskorišten. Osim toga, s obzirom na to da je riječ o međusektorskom području koje obuhvaća više dionika i znatno se razlikuje ovisno o kulturnom i regionalnom kontekstu, postoje velike nejednakosti u evaluaciji i osmišljavanju projekata, dobroj praksi te okvirima za financiranje, odgovornost, kontrolu kvalitete ili izgradnju kapaciteta.

Kako bi se iskoristio potencijal povezivanja kulture i zdravlja, u ovom se izvješću navodi strateški pristup usmjeren na:

- međusektorsku suradnju: jačanje partnerstava između sektora kulture i zdravstva na razini EU-a te na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini;
- primjenu politika: razvoj nacionalnih strategija i strategija na razini EU-a za uvrštavanje politika u području kulture u politike u području zdravlja i obrnuto. Kako bi se promijenila percepcija da su kulturne aktivnosti od marginalnog značaja za zdravlje, potrebno ih je uključiti u nacionalne okvire za zdravstvo kao preventivne mjere;
- oblikovanje i provedbu programa za povezivanje kulture i zdravlja;
- izgradnju kapaciteta;
- zagovaranje;
- jačanje baze dokaza;
- istraživanje i evaluaciju.

Vrijeme je za djelovanje

Povezivanje politika u područjima kulture i zdravlja od strateške je važnosti za Europu. Potencijalno se mogu osmisliti prilagodljiva rješenja za goruće probleme kao što su pogoršanje mentalnog zdravlja, starenje stanovništva i socijalna rascjepkanost. Mnogi od njih čvrsto su međusobno povezani i dio složene „višestruke krize“²⁰.

Sustavni otpor prema promjenama i nejednaki prioriteti predstavljaju stvarne izazove, ali jedinstvena sposobnost EU-a da okupi dionike i uskladi poticaje može ove prepreke pretvoriti u prilike za inovaciju. Vrijeme je za djelovanje.

U ovom se izvješću poziva na koordinirani rad na razvoju zajedničkih strategija za kulturu i zdravlje u cijeloj Europskoj uniji kako bi se svakom pojedincu omogućilo da iskoristi transformativni potencijal kulturnog angažmana.

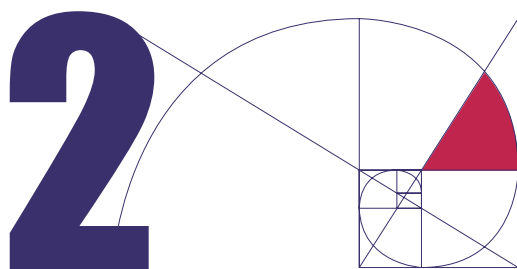
Uključivanje kulture u zdravstvene sustave putem okvira politika i financiranja može osnažiti zajednice tako da se da prednost pristupačnosti i uključenosti. Lokalne organizacije i kulturne institucije mogu doprijeti do marginaliziranih skupina i prilagoditi programe lokalnim kontekstima.

Vizija je jasna: Europa u kojoj su pristup kulturi i kulturni angažman temelji dobrobiti pojedinca i društva.

Institucionalizacijom partnerstava – strategijama na razini EU-a, zajedničkim osmišljavanjem koje provode dionici i programima koji se temelje na dokazima – možemo sustavni otpor preoblikovati u inovacije i time postići da se povezivanje kulture i zdravlja ne promatra kao moguć, nego kao glavni čimbenik za otporno, pravedno i uspješno društvo.

¹⁹ Culture Action Europe, 'CultureAndHealth Platform'.

²⁰ Damen, Mario G. H., 'EU Policy Foresight'.

GLAVNE PREPORUKE

Ovim se izvješćem nastoji istaknuti da se povezivanjem kulture i zdravlja fokus glavnih prioriteta politika EU-a do 2030. i nakon toga može usmjeriti na čovjeka. Ciljevi u području konkurentnosti, demokracije i sigurnosti ne mogu se ostvariti bez (mentalno i tjelesno) zdravih pojedinaca i zajednica te dinamičnog, autonomnog, inkluzivnog i pristupačnog kulturnog sektora.

Ova skupina stručnjaka OMK-a nastoji pomoći u stvaranju okruženja u kojem se potencijal povezivanja kulture i zdravlja može ostvariti na pravedan i održiv način. Preporuke u ovom izvješću naglašavaju sljedeće ključne aktivnosti: poticanje suradnje i uklanjanje prepreka suradnji, unaprjeđenje prakse koja se temelji na dokazima, promicanje uključenosti i sustavno razvijanje zajedničkih strategija za povezivanje kulture i zdravlja. Nastale su analizom postojećih dobrih praksi i politika (kao što su one predstavljene u ovom izvješću) te njihova potencijala za doprinos rješavanju aktualnih problema u EU-u.

Glavne preporuke za oblikovatelje politika na razini EU-a

Prema posljednjim rezultatima Eurobarometra²¹, Europljani podupiru snažniju ulogu EU-a u kulturi i prepoznaju da je kultura važan čimbenik za njihovu dobrobit (87 %).

Prva smo stručna skupina na razini EU-a posvećena ovoj inovativnoj temi, a naša temeljna preporuka glasi da **države članice i institucije EU-a trebaju blisko surađivati kako bi u okviru međusektorskih politika, programa i projekata na razini cijele Europe promicale ulogu kulture i umjetnosti za zdravlje i dobrobit.**

Kako bi se to ostvarilo, **predlažemo razvoj strategije EU-a za povezivanje kulture i zdravlja usmjerene na promicanje zdravlja i sprječavanje bolesti.**

Ovaj bi se strateški pristup trebao temeljiti na spoznaji da kulturni angažman pozitivno utječe na zdravlje jer doprinosi mentalnom i tjelesnom zdravlju i dobrobiti (na temelju radova o zdravstveno usmjerenoj tjelesnoj aktivnosti ili ZUTA-i²²). Umjesto da se suzbijaju čimbenici koji izazivaju bolest („patogeneza“), više se usmjerava na čimbenike koji jačaju zdravlje i dobrobit („salutogeneza“²³). U predloženoj se strategiji EU-a za povezivanje kulture i zdravlja mora istaknuti da kulturni angažman smanjuje troškove javnog zdravstva te maksimalno iskoristiti ekonomske dokaze kako bi se opravdala dodjela proračunskih sredstava.

²¹ European Commission – DG EAC, ‘Special Eurobarometer 562 : Europeans’ Attitudes towards Culture’.

²² Council of the European Union, ‘Council Recommendation of 26 November 2013 on Promoting Health-Enhancing Physical Activity across Sectors’.

²³ Keyes, ‘Mental Health as a Complete State’; Mittelmark et al., ‘The Handbook of Salutogenesis’; Benz et al., ‘Culture in Salutogenesis’.

Nova strategija EU-a za povezivanje kulture i zdravlja trebala bi biti izravno povezana sa sveobuhvatnim kontekstom politika EU-a za kulturu i zdravlje i uključena u njega, osobito:

- u predstojeći **Kulturni kompas za Europu**, pri čemu se naglašava strateška važnost povezivanja kulture i zdravlja;
- u buduću **Plan rada EU-a za kulturu za razdoblje nakon 2026.**, u kojem bi trebale biti navedene konkretne aktivnosti, kao što su daljnji rad stručnjaka u državama članicama kojim bi se nastavio rad ove skupine stručnjaka OMK-a, te ishodi politika u Vijeću (npr. zaključci Vijeća);
- u nastavak aktivnosti u okviru **Komunikacije Komisije o sveobuhvatnom pristupu mentalnom zdravlju iz 2023.** te u moguće druge inicijative politika povezanih sa zdravljem.

U okviru nove strategije EU-a za povezivanje kulture i zdravlja kao glavne elemente trebalo bi promicati:

1. **Bolju sinergiju između područja politike kulture i zdravlja i jaču suradnju između i unutar institucija EU-a**, osobito unutar Komisije, između relevantnih radnih skupina Vijeća i odborâ Europskog parlamenta.
  - Potaknuti buduća **predsjedništva EU-a** da im ova tema bude prioritet i da objavljuju zaključke Vijeća i preporuke Vijeća.
2. **Povećanje financiranja EU-a za politike i projekte kojima se povezuju kultura i zdravlje** u budućim višegodišnjim financijskim okvirima EU-a i relevantnim programima EU-a kojima će se podupirati:
  - izgradnja kapaciteta za umjetnike i zdravstvene djelatnike;
  - veliki interdisciplinarni istraživački projekti na kojima surađuje više država;
  - centar/opservatorij za povezivanje kulture i zdravlja u sklopu već postojeće institucije.
3. **Provedbu društvenog propisivanja koje se temelji na kulturi** na nacionalnoj i regionalnoj razini.
4. **Nove načine suradnje** u području kulturnog i umjetničkog angažmana za pripravnost na izvanredna stanja i otpornost.
5. **Bližu suradnju s drugim međunarodnim organizacijama** sa znanjem i iskustvom u tom području (kao što su, među ostalim, Svjetska zdravstvena organizacija i Unesco).
6. **Potporu za informiranje i zagovaranje** preko kampanja i nagrada na razini EU-a.
7. **Angažman privatnih aktera i aktera iz civilnog društva** u zajedničkom oblikovanju politika i programâ.

Glavne preporuke za države članice

ZA OBLIKOVATELJE POLITIKA

Ovisno o administrativnim strukturama država članica, sljedeće bi preporuke za povezivanje kulture i zdravlja trebalo provesti na nacionalnoj, regionalnoj i/ili lokalnoj razini:

1. **Razvoj nacionalne strategije za povezivanje kulture i zdravlja** usmjerene na promicanje zdravlja i sprječavanje bolesti u skladu s novom strategijom EU-a za povezivanje kulture i zdravlja.
2. **Uspostavljanje platforme i mreže kompetentnosti za povezivanje kulture i zdravlja.**
3. **Provedba programa za povezivanje kulture i zdravlja** kojima se podupiru zdravstveni ciljevi – od javnog zdravstva do akutne skrbi, uključujući, među ostalim, društveno propisivanje koje se temelji na kulturi²⁵.

²⁴ Na temelju primjera Preporuke Vijeća o ZUTA-i 2013/C 354/01.

²⁵ <https://socialprescribingacademy.org.uk/>
<https://www.who.int/publications/i/item/9789290619765>

4. **Poticanje „sparivanja institucija” u području kulture i zdravlja/skrbi**, na primjer za:
  - mentalno zdravlje mladih: škole s kulturnim centrima / umjetničkim školama / muzejima;
  - starije osobe: domovi za starije s kulturnim centrima / umjetničkim školama.
5. **Pokretanje nacionalnih kampanja za povezivanje kulture i zdravlja** radi informiranja i zagovaranja.
6. **Potpora (interdisciplinarnom) istraživanju i njegovo provođenje.**
7. **Osiguravanje održivog međusektorskog financiranja.**

ZA KULTURNE I ZDRAVSTVENE DJELATNIKE I INSTITUCIJE

1. Proaktivno uključivanje ranjivih i marginaliziranih skupina.
2. Davanje prednosti **potpori mentalnom zdravlju mladih** i omogućavanje kulturnih aktivnosti koje bi bile alternativa provođenju vremena pred zaslonom kako bi se potaknula promjena ponašanja.
3. **Pokretanje prilagođenih programa** u lokalnim kulturnim centrima te galerijama, knjižnicama, arhivima i muzejima.
4. Razvoj **programâ za osposobljavanje.**
5. Provedba aktivnosti koje obuhvaćaju i kulturu i zdravlje.
6. Osiguravanje odgovarajućeg **praćenja i evaluacije** i izrada baza podataka / opservatorija za razmjenu dokaza.
7. Iskorištavanje dobrih praksi za razvoj **modela za njihovo repliciranje/prenosivost.**

Daljnji koraci

Skupina stručnjaka OMK-a utvrdila je niz međusobno povezanih mogućnosti za provedbu ovih preporuka. Te su mogućnosti navedene u odjeljku „Aktivnosti koje je potrebno poduzeti – pokretanje i provedba” uz konkretne aktivnosti navedene prema sljedećim područjima:

1. Izrada i provedba strategije EU-a za povezivanje kulture i zdravlja
2. Izrada odgovarajućih nacionalnih strategija za povezivanje kulture i zdravlja u svim državama članicama
3. Omogućavanje međusektorske suradnje i objedinjavanje resursa
4. Osmišljavanje i provedba programa za povezivanje kulture i zdravlja
5. Izgradnja kapaciteta
6. Zagovaranje povezivanja kulture i zdravlja

7. Unaprjeđenje baze dokaza

Povezivanje kulture i zdravlja nudi Europskoj uniji mogućnost da se uhvati ukoštac s gorućim društvenim problemima i istodobno promiče sveobuhvatnu dobrobit, socijalnu koheziju i otpornost gospodarstva do 2030. i nakon toga. U ovom se izvješću iznose uvjerljivi dokazi da kulturni angažman poboljšava mentalno i tjelesno zdravlje, smanjuje troškove zdravstvene zaštite i jača zajednice.

Vrijeme je za djelovanje! Integracijom kulture u zdravstvene sustave i politike države članice EU-a mogu iskoristiti puni potencijal ove sinergije za zdravlje, inkluzivniju i otpornu budućnost. Sada je trenutak da pretvorimo viziju u stvarnost.

LITERATURA

- '2024 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2022–2070) – European Commission'. Institutional Paper 279. Luxembourg: European Commission, 18 April 2024. https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-2070_en.
- Benz, Carina, Torill Bull, Maurice Mittelmark, and Lenneke Vaandrager. 'Culture in Salutogenesis: The Scholarship of Aaron Antonovsky'. *Global Health Promotion* 21, no. 4 (December 2014): 16–23. <https://doi.org/10.1177/1757975914528550>.
- Chatterjee, Anjan, and Oshin Vartanian. 'Neuroaesthetics'. *Trends in Cognitive Sciences* 18, no. 7 (2014): 370–75.
- COM. 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Comprehensive Approach to Mental Health'. Brussels: European Commission, 6 July 2023. https://health.ec.europa.eu/system/files/2023-06/com_2023_298_1_act_en.pdf.
- Council of the European Union. 'Council Recommendation of 26 November 2013 on Promoting Health-Enhancing Physical Activity across Sectors' 2013/C 354/01 (26 November 2013).
- —. 'Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023–2026'. Official Journal of the European Union, 2022. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022G1207\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022G1207(01)).
- Culture Action Europe. 'CultureAndHealth Platform', 2025. <https://www.cultureandhealth.eu/>.
- Damen, Mario G. H. 'EU Policy Foresight: Anticipating and Shaping the EU's Future | Think Tank | European Parliament'. Briefing : Policy Foresight Analysis, 30 June 2025. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2025\)765813](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2025)765813).
- Davies, Christina R., and Stephen Clift. 'Arts and Health Glossary – A Summary of Definitions for Use in Research, Policy and Practice'. *Frontiers in Psychology* 13 (2022). <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.949685>.
- Engel, George L. 'The Clinical Application of the Biopsychosocial Model'. *American Journal of Psychiatry* 137, no. 5 (1980): 535–44.
- European Commission. 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: On a Comprehensive Approach to Mental Health'. Communication. Brussels: European Commission, 7 June 2023. https://health.ec.europa.eu/publications/comprehensive-approach-mental-health_en.
- —. 'Horizon Europe – European Commission'. Horizon Europe, 23 May 2025. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.
- European Commission – DG EAC. 'Call for proposals EAC/S18/2020 Preparatory Action – Bottom-up Policy Development for Culture & Well-Being in the EU', June 2020. <https://culture.ec.europa.eu/node/805>.
- —. 'Special Eurobarometer 562 : Europeans' Attitudes towards Culture'. Eurobarometer Report. European Union, May 2025. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3364>.
- —. European Commission's 2024 to 2029 Priorities. https://commission.europa.eu/priorities-2024-2029_en.
- —. Political Guidelines for the next European Commission 2024–2029', July 2024. https://commission.europa.eu/priorities-2024-2029_en.
- European Council. 'Strategic Agenda 2024–2029'. Strategic Agenda. European Council, October 2023. https://www.consilium.europa.eu/media/yxrc05pz/sn02167en24_web.pdf.
- Fancourt, D, JK Bone, F Bu, HW Mak, and A Bradbury. 'The Impact of Arts and Cultural Engagement on Population Health: Findings from Major Cohort Studies in the UK and USA 2017 – 2022'. London: UCL, 2023.
- Fancourt, Daisy, and Saoirse Finn. *What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-Being?: A Scoping Review*. Copenhagen, Denmark: World Health Organization Regional Office for Europe, 2019. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK553773/>.

- Frontier Economics. 'Culture and Heritage Capital: Monetising the Impact of Culture and Heritage on Health and Wellbeing'. Department for Culture, Media & Sport, 2024.
- Georgescu, Alina-Alexandra. 'A New Culture Compass for Europe'. Briefing EPRS | European Parliamentary Research Service, June 2025. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775842/EPRS_BRI\(2025\)775842_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775842/EPRS_BRI(2025)775842_EN.pdf).
- Golden, Tasha L., Gillian Feldmeth, Amanda Terry, and Halima Ahmadi-Montecalvo. 'Arts and Culture: A Necessary Component to Address Unmet Social Needs and Advance Individual and Community Well-Being'. *American Journal of Health Promotion* 37, no. 8 (November 2023): 1045–48. <https://doi.org/10.1177/08901171231188191>.
- Kemp, Andrew H, and Zoe Fisher. 'Wellbeing, Whole Health and Societal Transformation: Theoretical Insights and Practical Applications'. *Global Advances in Health and Medicine* 11 (1 December 2022): 21649561211073077. <https://doi.org/10.1177/21649561211073077>.
- Keyes, Corey L. M. 'Mental Health as a Complete State: How the Salutogenic Perspective Completes the Picture'. In *Bridging Occupational, Organizational and Public Health*, by Georg F. Bauer and Oliver Hämmig, 179–92. Dordrecht: Springer Netherlands, 2014. https://doi.org/10.1007/978-94-007-5640-3_11.
- Livingston, Val, Breshell Jackson-Nevels, and Velur Vedvikash Reddy. 'Social, Cultural, and Economic Determinants of Well-Being'. *Encyclopedia* 2, no. 3 (2022): 1183–99.
- Magsamen, Susan, and Ivy Ross. *Your Brain on Art: How the Arts Transform Us*. Random House, 2024. https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=weonEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=magsamen+susan+blue&ots=_XHsX69HuG&sig=SqysoEkpZqT2Z1qZ3gqRHa3ePec.
- Mittelmark, Maurice B., Georg F. Bauer, Lenneke Vaandrager, Jürgen M. Pelikan, Shifra Sagy, Monica Eriksson, Bengt Lindström, and Claudia Meier Magistretti. 'The Handbook of Salutogenesis', 2022. <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/52407>.
- Panter-Brick, Catherine. 'Health, Risk, and Resilience: Interdisciplinary Concepts and Applications*'. *Annual Review of Anthropology* 43, no. Volume 43, 2014 (21 October 2014): 431–48. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102313-025944>.
- Rodriguez, Alexandra K., Seher Akram, Aaron J. Colverson, George Hack, Tasha L. Golden, and Jill Sonke. 'Arts Engagement as a Health Behavior: An Opportunity to Address Mental Health Inequities'. *Community Health Equity Research & Policy* 44, no. 3 (April 2024): 315–22. <https://doi.org/10.1177/2752535X231175072>.
- Sonke, Jill, Virginia Pesata, Aaron Colverson, Jane Morgan-Daniel, Alexandra K. Rodriguez, Gray Davidson Carroll, Shanaé Burch, et al. 'Relationships between Arts Participation, Social Cohesion, and Wellbeing: An Integrative Review and Conceptual Model', 1 May 2024. <https://doi.org/10.1101/2024.05.01.24306077>.
- Sonke, Jill, Alexandra K. Rodriguez, Aaron Colverson, Seher Akram, Nicole Morgan, Donna Hancox, Caroline Wagner-Jacobson, and Virginia Pesata. 'Defining "Arts Participation" for Public Health Research'. *Health Promotion Practice*, 17 July 2023, 15248399231183388. <https://doi.org/10.1177/15248399231183388>.
- Tubadji, Annie. 'Culture and Mental Health Resilience in Times of COVID-19'. *Journal of Population Economics* 34, no. 4 (1 October 2021): 1219–59. <https://doi.org/10.1007/s00148-021-00840-7>.
- United Nations General Assembly. *Universal Declaration of Human Rights*. Vol. 3381. Department of State, United States of America, 1949. https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=qZKAQAAMAAJ&oi=fnd&pg=PP5&dq=universal+declaration+of+human+rights&ots=Hfv_PAYxOF&sig=l6_2o15UvGIUtyHqZ_3ZeYdfb5l.

- Wade, Derick T, and Peter W Halligan. 'The Biopsychosocial Model of Illness: A Model Whose Time Has Come'. *Clinical Rehabilitation* 31, no. 8 (August 2017): 995–1004. <https://doi.org/10.1177/0269215517709890>.
- Warran, Katey, Alexandra Burton, and Daisy Fancourt. 'What Are the Active Ingredients of 'Arts in Health' Activities Development of the INgredients iN ArTs in hEalth (INNATE) Framework'. *Wellcome Open Research* 7 (2022). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9106992/>.
- WHO. 'Arts and Health: Supporting the Mental Well-Being of Forcibly Displaced People'. Copenhagen, Denmark: World Health Organization Regional Office for Europe, 2022. <https://www.who.int/europe/publications/m/item/arts-and-health--supporting-the-mental-well-being-of-forcibly-displaced-people>.
- —. Resolution WHA78.9 'Fostering Social Connection for Global Health: The Essential Role of Social Connection in Combating Loneliness, Social Isolation and Inequities in Health. Seventy-Eighth World Health Assembly. Geneva: World Health Organization, 27 May 2025. https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA78/A78_R9-en.pdf.
- —. 'Intersectoral Action between the Arts, Health and Well-Being'. Intersectoral Brief: Governance for Health Programme, Division of Policy and Governance for Health and Well-Being. Copenhagen, Denmark: World Health Organization Regional Office for Europe, 2019. <https://www.euro.who.int/en/about-us/regional-director/regional-directors-emeritus/dr-zsuzsanna-jakab,-2010-2019/health-2020-the-european-policy-for-health-and-well-being/implementation-package/1.-introducing-health-2020-to-different-stakeholders-across-sectors/governance-for-health-sector-briefs-multi-and-intersectoral-action-for-better-health-and-well-being/intersectoral-action-between-the-arts,-health-and-well-being>.
- —. 'WHO Expert Meeting on Prevention and Control of Noncommunicable Diseases: Learning from the Arts. Opera House Budapest, Hungary, 15–16 December 2022: Meeting Report.' WHO Regional Office for Europe, 2023. <https://iris.who.int/handle/10665/373900>.
- Zbranca, R., Dâmaso, M., Blaga, O., Kiss, K., Dascăl, M. D., Yakobson, D., and Pop, O. 'CultureForHealth Report: Culture's Contribution to Health and Well-Being. A Report on Evidence and Policy Recommendations for Europe.' Culture Action Europe, 2022., <https://www.cultureforhealth.eu/knowledge/>.

▲
Prof. dr. Ana Zão,
Međunarodni centar za
umjetničku medicinu
(CIMArt)

▲
Pregled sektora kulture i
zdravlja

KONTAKT S EU-om

Osobno

U cijeloj Europskoj uniji postoje stotine centara *Europe Direct*. Adresu najbližeg centra možete pronaći na internetu (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_hr).

Telefonom ili pismenim putem

Europe Direct je služba koja odgovara na vaša pitanja o Europskoj uniji. Možete im se obratiti:

- na besplatni telefonski broj: 00 800 6 7 8 9 10 11 (neki operateri naplaćuju te pozive),
- na broj: +32 22999696, ili
- putem obrasca: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_hr.

TRAŽENJE INFORMACIJA O EU-u

Na internetu

Informacije o Europskoj uniji na svim službenim jezicima EU-a dostupne su na internetskim stranicama Europa (european-union.europa.eu).

Publikacije EU-a

Publikacije EU-a možete pregledati ili naručiti preko internetske stranice op.europa.eu/hr/publications. Za više primjeraka besplatnih publikacija obratite se svojoj lokalnoj službi *Europe Direct* ili dokumentacijskom centru (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_hr).

Zakonodavstvo EU-a i povezani dokumenti

Za pristup pravnim informacijama iz EU-a, uključujući cjelokupno zakonodavstvo EU-a od 1951. na svim službenim jezičnim inačicama, posjetite internetske stranice EUR-Lexa (eur-lex.europa.eu).

Otvoreni podaci EU-a

Portal data.europa.eu omogućuje pristup otvorenim podatkovnim zbirkama iz institucija, tijela i agencija EU-a. Zbirke se mogu besplatno preuzimati i ponovno uporabiti u komercijalne i nekomercijalne svrhe. Putem portala moguć je i pristup mnoštvu podatkovnih zbirki iz europskih država.

Ured za publikacije
Europske unije